נגמל. פור"ט מקום שהספינות נקבעות שמעלות טיט ומוכן: **גרדיוני נפל.** הטיט מעליה. גרדיוני לשון יודע, וגרלה שהוא לשון שיכשוך שכשמכשכה רגליה במים נצמית נפל: **מקוואות נימוי ניסן.** מקוה מים מכוסין ואינן טובלות בנהר לפי שרבו בימות הגשמים מגשמים שנפלו ואינם שמא ירבו עוטפין על הזוחלין. ותניא בתורת כהנים[1] (ג) מה מעין מטהר זוחלין לך מקוה מטהר זוחלין כלומר שמטפלין במכוסין דרך זחילתן קודם שנקוו ומחו במקוה ת"ל לך מעין[2] מעין מטהר זוחלין והמקוה מטהר בשאבוהן ומחו משבוהן דקוו וקיימי לתין מטפלין במכוסים אלא משנקוו למקוויהם ומחו מזחילתן ומן במסכת מקוואות (פ"ה מ"ח) זוחלין כמעין כלומר זוחלין שבהרות כמעין והעוטפין במקוה ומים העוטפין מהבירי הרי הן כמקוה ואין מטהרים בזחילה. הילכך בימי ניסן שמרבה בנהר על ידי גשמים חיים שמא רבו עוטפין שבו על חיים שבו ובטלו זוחלין ואין מטהרין את הטמא הטובל בהן דרך זחילה וכל הטהרות לעולם הן עולים ווחלים לפיכך עדיף להו מקוה בשאבוהן לטבול במוכו. יש מפרשים דבעינן מים חיים לזה ולזו אלא מילתא היא לתניא בתוספתא[3] מומר בזב מבזה שהזב טעון מים חיים כו':

ומפני ביומי פסרי. שטובלין בנהר שהזוחלין מרובין אבל מפני חלישת הטיט נומן מחלות בנהר שעוברות עליהן: **רבדי.** פוינטור"ש: **נוסלמא.** פלומ"א. ודרכן של מכות של הקוזס דס להעלות גלד: **לפלוף יומי.** גלדן רך ומחובר והוי כגוף הבשר ולא חיילי: **לפלוף.** קליפ"ש: **פורחות.** פותחת ועושמת תדיר בין כך ובין כך לינו מוכן לפי שפריחתה מעבירתו ולינו עב על גב העין ולין בו ממש. ל"ת דומעות שהדמעה מלחלחת את הכחול ולינו מוכן: **פתחה עיניה ביותר.** הויא חליצה למעלה: **עלמה עיניה ביותר.** הויא חליצה למטה: **לא תטבול אלא לדרך גדילתה.** כלומר לא תחתוך זרועותיה על בשרה ולא רגליה ושוקיה זה בזה אלא כדרך הליכתה ושמושה תמיד ומה שנכפה וקמוט ולין מים בתין בו לא תיכפה לן ולינה לריכה לפשט בית קמטיה וסתריה אלא כדרכן תמיד: **לדמגן.** גדי לחיים נגעים שטיהר בהן הכתוב בית הספרים דכתיב (ויקרא יג) לכל מראה עיני הכהן ותנן החים מראה נגעו להכהן כעובר וכמוסק זיתים: **לעובר.** בגדים השמי וכמוסק זיתים בגדים העורה לפס יש לו נגע בגדים השמי אין לריך להגביה זרועותיו יותר מדאי להרחותו אלא כעובר שמגביה ואינו מאנס עלמו ומה שיוכל כהן לרחות ירחה ואם לא יוכל לרחות טהור ובגדים העורה ס"ל לכוף ולשמוח יותר מדאי אלא כמוסק זיתים אשה כעובר מן החילון ומלקטן (ג) על הארץ: **והאשה נרחים.** לכהן בנגעה: **לחורגת.** בגדים השמי ואם בגדים העורה היא כופפת עלמה כמניקה את בנה: **נימא אחת.** מיהדקא שפיר וחוכמת שלש

נתנה תבשיל לבנה. בפירוש ר"ח כתוב עוד מימרא אחרת שאינה כתובה בספרים שלנו וזו היא מפעלת את בנה וטובלת לו עלמה לה טבילה ויש לפרש מפעלת את בנה לאחוריה והיא ערומה ולא היו בגדיה עליה וטבלה לה עלמה לה טבילה בנגמל אע"ג דהשתא ליכא אימר ברדיוני נפל [ד]אבוה דשמואל [א]עבד לבנתיה מקוואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי אמר רב גידל אמר רב [ב]נתנה תבשיל לבנה וטבלה ועלתה לא עלתה לה טבילה אף על גב דהשתא ליכא אימר ברדיוני נפל אמר רמי בר [ג]אבא [ג]הני רבדי דכוסילתא עד תלתא יומי לא חייצי מכאן ואילך חייצי אמר מר עוקבא [ד]לפלוף שבעין לח אינו חוצץ יבש חוצץ אימתי נקרא יבש משעה שמתחיל לירק אמר שמואל [ה]כחול שבתוך העין אינו חוצץ ושעל גבי העין חוצץ אם היו עיניה פורחות אפי' על גבי העין אינו חוצץ א"ר יוחנן [ו]פתחה עיניה ביותר או עצמה עיניה ביותר לא עלתה לה טבילה אמר ריש לקיש [ז]האשה לא תטבול אלא דרך גדילתה [ז]כדתנן [ח]האיש נראה כעובר [ט] ומוסק זיתים אשה נראת כאורגת וכמניקה את בנה [ט]אמר רבה בר רב הונא [ט]נימא אחת קשורה חוצצת שלש

דומיא דלכלוכי לומה שעל הבשר לפי שיש לחוש שמא יש לו חיילי ועוד לפעיל גדי ולגו חוללין קתני לומה שעל בשרה ובגן שמחת הלפורן: **פתחה** עיניה ביותר או עצמה עיניה ביותר. לכך יש ללמוד לכל מקה הטובלת שלא תטבול ותפתח עיניה ולא תעלים עיניה ביומר לפירש"י ולא גרסינן בקמוך דהני בשעה שמעמת לטהרות ולכל הפירושים לריך ללמדה לפמוח פיה שיהא רלוי לביאת מים כדלמרינן לעיל דכל בית הסתרים בעינן שיהא רלוי לביאת מים ומייתי נמי מדקתני בשבלה ונמלא עלם בין עיניה והלריכה רבי טבילה אחרת, ותנן נמי בהדיא בסמ' מקוואות בפ"ח (מ"ה) נדה שנתנה מעות בפיה ירדה וטבלה טהרה מטומלת לבל טומלת לגד טומלת הגד רוקה נמנה שער בפיה קפלה ידיה קמלה שפמוחים לאילו לא טבלה וגם לריך ללמדה להרחיק ילכותיה קלת כדלמרינן בקמוך כחורגת וכמניקה את בנה לענין הגבהת הדד קלת מעל האוזה: **פתחה עיניה בו'.** אחר זה כתוב בפירוש רבינו חננאל ומפקת הספרים ולית הלכתא כהל הני שמעתתא דכי אימתי הני לטהרות אבל טהורה כי הא דאמר ריש לקיש האשה לא תטבול אלא דרך גדילתה ומפשוטה אחת כתב רש"י ל"ג אחת אבל בשאר מקוואות שנים ושלש ואפילו הכי לא חייצי אלא עד תלתא יומי ואפילו הכי לא חייצי אלא מכאן ואילך ואפילו הכי לא חייצי אלא בשבעין לח ואפילו הכי לא חייצי אלא בחוללין ואפילו הכי לא חייצי אלא בשאבוהן ומחו משבוהן ואפילו הכי לא חייצי אלא בשנקוו למקוויהם ומחו מזחילתן ואפילו הכי לא חייצי אלא בשנקוו ומחו במקוה ת"ל לך מעין מעין מטהר מטהר זוחלין אף מקוה מטהר זוחלין כלומר שמטפלין במכוסין דרך זחילתן קודם שנקוו ומחו במקוה ת"ל לך מעין[ו] מעין מטהר זוחלין והמקוה מטהר בשאבוהן ומחו משבוהן דקוו וקיימי לתין מטפלין במכוסים אלא משנקוו למקוויהם ומחו מזחילתן ומן במסכת מקוואות (פ"ה מ"ח) זוחלין כמעין כלומר זוחלין שבהרות כמעין והעוטפין במקוה ומים העוטפין מהבירי הרי הן כמקוה ואין מטהרים בזחילה. הילכך בימי ניסן שמרבה בנהר על ידי גשמים חיים שמא רבו עוטפין שבו על חיים שבו ובטלו זוחלין ואין מטהרין את הטמא הטובל בהן דרך זחילה וכל הטהרות לעולם הן עולים ווחלים לפיכך עדיף להו מקוה בשאבוהן לטבול במוכו. יש מפרשים דבעינן מים חיים לזה ולזו אלא מילתא היא לתניא בתוספתא[ח] מומר בזב מבזה שהזב טעון מים חיים כו':

לפלוף שבעין לח אינו חוצץ יבש חוצץ. דלוקא שבמוך העין מפני שהדמעה שבעין מלחלחתו ואינו מניחתו להיות יבש אבל לפלוף מוך לעין אפי' לח מוכן והכי משמע במסכת מקוואות פ"ט (מ"ג) דגבי אלו מוללין קתני לפלוף שחוך לעין וגבי שאין מוללין קתני לפלוף שבעין ולא מפליג בין לח ליבש בין חוץ לעין בתוך העין והיינו גלא דיבש בעין שמי מוכן ולומה שמחת הלפורן יבשה מוכן והא דתנן התם במס' מקוואות גבי ולאו שאין מוללין בטבילה לכלוכי לומה שעל הבשר ולומה שחחת הלפורן ו(ולפורן המדולדלת) מיירי בלח דלומיא דלכלוכי לומה שעל הבשר דאי ביבש אמאי לא מיחלי ועוד לפעיל גדי ולאו מוללין קתני גדלי לומה שעל בשרה ובגן שחחת הלפורן: **פתחה** עיניה ביותר או עצמה עיניה ביותר. לכך יש ללמוד לכל מקה הטובלת שלא תטבול ותפתח עיניה ולא תעלים עיניה ביומר לפירש"י ולא גרסינן בקמוך דהני בשעה שמעמת לטהרות ולכל הפירושים לריך ללמדה לפמוח פיה שיהא רלוי לביאת מים כדלמרינן לעיל דכל בית הסתרים בעינן שיהא רלוי לביאת מים ומייתי נמי מדקתני בשבלה ונמלא עלם בין עיניה והלריכה רבי טבילה אחרת, ולפלוף שבעין דאיירי ביה מר עוקבא היינו לפלוף שבעין דתנן במתני' כדפ"ל. וההיא דפ' החולץ כל דבר שחוצץ בטבילה אחרת. ולפלוף שבעין דאיירי ביה מר עוקבא היינו לפלוף שבעין דתנן במתני' כדפ"ל. וההיא דפ' החולץ כל דבר שחוצץ בגר ובעבד משוחרר ונדה משמע שטבילה לטהרות ונדה לבעלה שוין. ור"ת פי' דנ"ל ואיתיה נמי בפר"ח ובה"ג ובהלכות נדה שפי' רבינו סעדיה ומכלי חרס ואילך איירי לטהרות דוקא. וגם אומר ר"ת דע"כ גבי דין טבילה איכא חילוק בין טהרות לבעלה דבפ"ח דמקוואות תנן ולעיל מייתי לה בית הסתרים ובית הקמטים אין צריך שיבא בהן מים ובפ"ט דמקוואות תנן בית הסתרים שבאשה חוצצין. אלא ההיא דפ"ח איירי לבעלה וההיא דפ"ט איירי לטהרות. והשתא ניחא דלא מייתי ליה סייעתא לעיל ממתני' דפ"ט ולא פריך ממתני' דפ"ט למתני' דפ"ח והכא נמי קאמר לפלוף שבעין לח חוצץ יבש אינו חוצץ ואילו במס' מקוואות ע"כ תנן לפלוף שבעין אינו חוצץ ולא מפליג בין לח ליבש. אלא התם מיירי לבעלה והכא לטהרות. ודוחק גדול דבית הסתרים ולפלוף שבעין בחדא בבא מיתנייא. ובית הסתרים מוקי לטהרות ולפלוף שבעין מוקי לה לבעלה. ונ"ל דלא קשה הני מתני' אהדדי דוקא בית הסתרים ובית הקמטים אין צריך שיבא בהן מים. ומיהו אם יש בהן דבר חוצץ לא עלתה לה טבילה דראוי לביאת מים בע"י כדאמרינן בשפחתו של ר' ושנמצא לה עצם בין שיניה והצריכה טבילה אחרת. ולפלוף שבעין דאיירי ביה מר עוקבא היינו לפלוף שבעין דתנן במתני' כדפ"ל. וההיא דפ' החולץ כל דבר שחוצץ בטבילה אומר ר"ת דקאי אהנך דחשיב במס' מקוואות דחוצצין דהנך שוו בגר ועבד ונדה אבל הנהו דהכא דוקא לטהרות וכל זה דוחק. וגרש"י עיקר: **אשה** לא תטבול אלא דרך גדילתה. כמו שרגילה להיות תדיר שלא תפתח עיניה ביותר ולא תעצום עיניה ביותר וגם לא תקפוץ פיה כדתנן במקוואות נתנה שערה בפיה קרצה שפתותיה קפצה ידה לא עלתה לה טבילה ותרחיב זרועותיה ותפשוט ירכותיה כדרך הלוכה כדמפרש באורגת ומניקה את בנה. וצריכה לחצוץ בשניה שלא יהא ביניהם דבר חוצץ דראוי לביאת מים בעינן וגם רגילות ליטול הצפרנים שלא יהא תחתיהם דבר חוצץ: **האיש** נראה כעודד וכמוסק זיתים. פרש"י עודד לענין בית

הגהות הב"ח

(א) **גמרא** כעובד וכמוסק: (ב) רש"י ד"ה מקוואות וכו' נתורת כהנים אי מה: (ג) רש"י כעובד וכו' ומלקטן מעל הארץ: (ד) תוס' ד"ה וכמניקה וכו' כ' יהודה אומר כטווה פשתן:

לעזי רש"י

פור"ט. נפל.
פוינטורי"ש. נקב.
פלומ"א [פלימא"ה]. אינפל (להקות דם).
קציד"א. ליחת העיניים.

תום' הרא"ש

במרחצאות כמו שגזרו שלא יטבול על גבי הספסל לפי שהיו רגילין לישב על גבי ספסל במרחצאות ואי שרית להטביל במקוה או להטביל כלי על גבי ספסל אתי נמי להטביל במרחצאות וקאמר ליה רב חנין דלאו משום גזירת מרחצאות הוא דאין דרך לישב במרחצאות על גבי כלי חרס דלא מייחדי למדרס ולישיבה אלא משום דבעיתא וייראה שמא יתגלגל הכל או תשבר ותפול. וכן אסילתא נמי בעיתא שמא תתהפך ותבטל. ונ"מ מהני טעמא אי הויא טעמא משום גזירת מרחצאות אפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה אבל אי הוי טעמא משום בעיתא דווקא לכתחלה הוא דאסיר: **בגמ'.** פרש"י משום הטיט וכן ומפני ביומי תשרי פרש"י מפני הטיט עשה להם מחצלאות תחת רגליהם. וקשה במסכת מקוואות משמע בריבוי מים שאובין יכול להרבות עליו מים שאובין עד שיהא בו כדי שיעור טבילה אלא צ"ל שלא היו מקלחין בנהר: **נתנה** תבשיל לבנה וטבלה. הפשילה בנה לאחריה וטבלה לא עלתה לה טבילה כו': **איבור** בריוני נפל. ר"ת גרס בדדיוני בשני דלתי"ן והוא לשון נדידה דחיישינן כשהיתה מדדה לעולת מבית הטבילה נפלה מעליה מן התבשיל שנדבק בה ונתייבש על גופה וכן שהפשילה בנה לאחוריה והיא ערומה חיישינן שמא נדבק בה טיט שהיה על התינוק ונתייבש בה וחייץ. וחומרא יתירא היא דאפי' בטיט וצואה תנן במסכת מקוואות גלדי צואה שעל בשרו ובצק שתחת הצפורן חוששין לכלוכי צואה שעל בשרו וצואה שתחת הצפורן אינן חוצצין. ויותר היה נראה לפרש הפשילה בנה לאחוריה שהיה עליה בשעת טבילה כההיא דתנן בפ"ח דמקוואות האוחז באדם ובכלים ומטבילן טמאין ואם הדיח ידיו במים טהורין: **הני ריבדי דכוסילתא** עד תלתא יומים לא חייצי מכאן ואילך חייצי. היינו כי היא דתנן בפ"ט דמקוואות גלידי שחוץ לגלידי שבמכה אינו חוצץ כי אותו שחוץ למכה נקרש ונעשה עב אבל שעל תוך דבכה"ג לא הוי חוצילה דתנן בפ"ז במס' מקוואות גלדי שחוץ לגלדי שבמכה אינו חוצץ כי אותו שחוץ למכה נקרש ונעשה עב אבל שעל תוך דבכה"ג לא הוי חוצילה דתנן בפ"ז במס' מקוואות גלדי שחוץ לגלדי שבמכה אינו חוצץ כי אותו שחוץ למכה נקרש ונעשה עב אבל שעל תוך

(ד) שבת סה. בכורות נה: נדרים מ:, ג) [ל"ל כר תמן], ג) [פירוש לומת הטין עירוך], ד) נעיט פ"ג מ"ד, ה) סוכה ו. ושם לימא כר כר תנה עירובין ד:], ו) [שיטי פרקה טו], ז) [ויקרא יג], ח) דמגילה פ"ל ס:], ט) [טעות הדפוס וכ"כ התוי"ט היא מ"ד פ"ט דמקוואות היא למחוק ולפוכן המדולדלת], י) ל"ל בבית השחי,